

УДК 693.61:69.059.25

О. С. Молодід,

Київський національний університет будівництва і архітектури

ДО РЕСТАВРАЦІЇ ЦЕМ'ЯНКОВОЇ ШТУКАТУРКИ

Виготовлені зразки з цем'янкового розчину за історичною рецептурою не мають потрібних фізико-механічних показників. Автор дослідив залежність основних експлуатаційних показників штукатурки від кількості цементу, яким замінили частину вапна.

Ключові слова: *цем'янкові розчини, фізико-механічні, штукатурки, показники, пам'ятки.*

Постановка проблеми. З останньої чверті минулого століття у цивілізованому світі сформувалася стійка тенденція до збереження архітектурно – будівельних пам'яток на основі наукових досліджень пам'ятки та застосуванням історичних автентичних матеріалів, які з часом не зможуть нанести шкоду будівлі. Тому надзвичайно актуальними стають дослідження матеріалу та технології реставрації цем'янкових штукатурок на найбільш древніх і цінних пам'ятках культури України.

Аналіз основних досліджень. Дослідженнями в 70-х роках минулого століття Ленінградськими [1] та Харківськими вченими [2] встановлено основний мінеральний склад цем'янкової штукатурки та її фізико-механічні показники. Крім того були виявлені сліди і сформульовані припущення, що в складі цем'янкової штукатурки є добавки тваринного і рослинного походження.

Архітектори та технічні спеціалісти з історичних пам'яток ще в 1964 р. розробили та прийняли «Венеціанську хартію», яка регламентує діяльність реставраторів у всьому світі, а європейська записка WTA2-2-91/D [3] приводить вимоги до фізико-механічних показників реставраційних штукатурок. Ці штукатурки, представляють собою складну композицію на основі цементу, легких заповнювачів, полімерних та різних мінеральних добавок, що підвищує їх вартість в десятки разів по відношенню до звичайної вапняної штукатурки. Європейські реставраційні штукатурки мають санувальні властивості.

Ми приготували цем'янковий розчин за складом який був досліджений в середині ХХ ст., виготовили з нього зразки та визначили фізико-механічні показники за переліком і методами викладеними у записці WTA [4].

Фізико-механічні показники історичної цем'янкової штукатурки, відтвореної нами цем'янкової та вимоги WTA до показників реставраційних штукатурок приведені в таблиці 1.

З табл. 1 видно, що фізико-механічні показники зразків штукатурки виготовленої з розчинів відтворених за історичною рецептурою із сучасних

Таблиця 1

Фізико-механічні показники зразків штукатурки

№ п/п	Вид зразків штукатурки	Коеф. опору диф. водяної пари	Міцність на стиск, МПа	Пористість, %	Глибина проникн. води, мм	Солестійкість, Так / ні
1	Взяті з пам'яток в м. Києві					
1.1	Золоті ворота		9,8	38,6*		
1.2	Софіївський Собор		7,06	35,6*		
1.3	Успенський собор		7,3	37,3*		
2	Виготовлені нами за історичною рецептурою – вапно : цем'янка: пісок					
2.1	1 : 1,23 : 0,31	8,2	1,16	43,22	>5	Ні
2.2	1 : 0,64 : 0,16	6,4	0,83	44,12	>5	Ні
2.3	1 : 1,35 : 0,46	6,9	0,85	44,18	>5	Ні
3	Реставраційні санувальні штукатурки					
3.1	Вимоги WTA до показників	<12	1,5 - 5	>40	<5	Так

*- пористість за ГОСТ [3]

матеріалів мають міцність в 9 разів нижчу від міцності історичної штукатурки та пористість в 1,2 рази вищу. Порівняння отриманих показників з рекомендованими листом WTA свідчить, що тільки два показники із п'яти (коефіцієнт опору дифузії водяної пари та пористість) задовольняє вимоги, що пред'являються до реставраційних штукатурок.

Застосування автентичної цем'янкової штукатурки, розчин якої виготовлено за історичним рецептом не можливо тому, що її низька міцність скорочує її довговічність, в першу чергу за рахунок низької морозостійкості, а при проникненні води в зразок більше ніж на 5 мм руйнування штукатурки пришвидшується. Низьке капілярне водопоглинання не створює умов для осушення мурувань та санації самої штукатурки.

Отже, при відтворенні розчину за історичною рецептурою його необхідно модифікувати різними добавками для приведення фізико – механічних показників у відповідності до вимог сьогодення.

Ціль цієї статті– опублікування результатів досліджень підвищення міцності реставраційного відтвореного цем'янкового штукатурного розчину.

Для підвищення міцності в композицію розчину відтвореного за історичною рецептурою ми вводили незначну кількість цементу. Нами досліджена залежність міцності на стиск, пористості та коефіцієнта опору дифузії водяних парів цем'янкової штукатурки від кількості у в'язучому

цементної добавки. Орієнтуючись на рекомендації науково-технічної літератури частка добавки цементу складала від 0,1 до 0,3 від початкової маси вапна у відтвореному розчині. Кількість вапна знижувалась на таку масову частку на скільки збільшувалась кількість цементу.

В лабораторних умовах були виготовлені 4 серії зразків цем'яного розчину, в якому композиція складена із 1 мас. ч. в'язучого, 1 мас. ч. цем'янки та 0,5 мас. ч. піску. Вапняне тісто, цем'янка та пісок мали характеристики приведені в публікації [4]. В цих дослідях в'язуче було прийнято комбіноване – вапняне тісто : цемент у відношеннях – 0,9 : 0,1; 0,85 : 0,15; 0,8 : 0,2; 0,7 : 0,3 відповідно у зразках 1...4 серії.

Виготовлені зразки витримували при температурі +18°C та вологості 60 – 65 % протягом 28 діб з подальшим визначенням міцності за ГОСТ 5802-86, пористості та коефіцієнту опору дифузії водяних парів [3]. Результати досліджень приведені в табл. 2 та на рис. 1.

Таблиця 2

Основні фізико – механічні показники цем'яного розчину
модифікованого цементом

№ п/п	Композиційний склад розчину в мас. ч. вапно : цемент : цем'янка : пісок	Міцність на стиск, МПа	Пористість, %	Коеф. опору диф. водяної пари
1	0,9 : 0,1 : 1 : 0,5	0,6	42,7	6,4
2	0,85 : 0,15 : 1 : 0,5	1,7	40,8	7,8
3	0,8 : 0,2 : 1 : 0,5	2,5	39,2	8,5
4	0,7 : 0,3 : 1 : 0,5	4,7	34,2	9,7

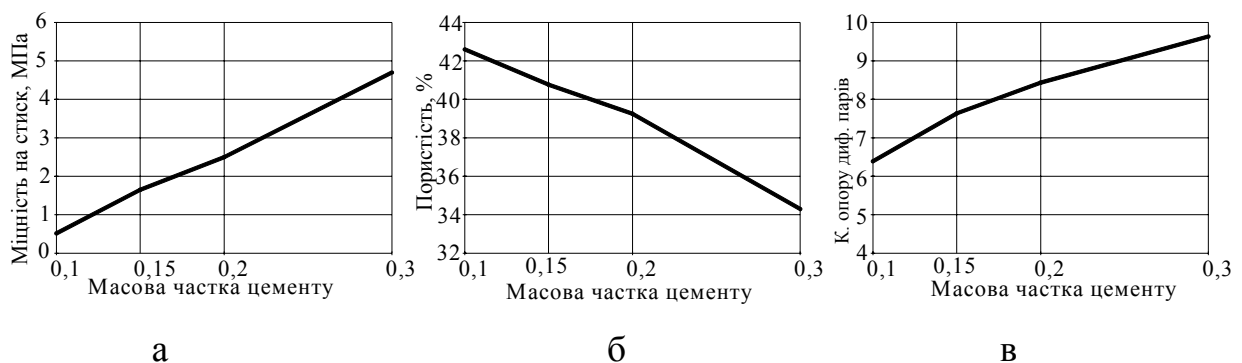

Рис.1. Графіки залежності основних показників цем'яного розчину від кількості цементу в його складі : а – міцність, б – пористість, в – коефіцієнт опору дифузії водяної пари.

Дослідження показали (табл. 2, рис. 1), що міцність штукатурки зростає пропорційно збільшенню масової частки цементу в розчині і досягає значення 2,5 МПа при кількості цементу в розчині 0,2 масових частки від загальної кількості в'язучого.

Пористість штукатурки при заміні частини вапна цементом знижується зі збільшенням масової частки цементу також майже в лінійній залежності і при масовій частці цементу 0,2 від загальної кількості в'язучого складає 39,2 %, що нижче від рекомендованої пористості на 0,8 %.

Коефіцієнт опору дифузії водяної пари з невеликим затуханням збільшується від 6,4 до 9,7 при зростанні кількості цементу у цем'янковому розчині але залишається меншим 12 – рекомендованого WTA.

Висновок. Введення в цем'янковий розчин цементу масовою часткою 0,2 замість вапна дозволяє досягти необхідної мінімальної міцності штукатурки але пористість, при цьому зменшується до 39,2 % і коефіцієнт опору дифузії водяної пари залишається меншим від рекомендованого значення, що вимагає подальших досліджень.

Література

1. Очерки истории вяжущих веществ: И. Л. Значко-Яворский – Ленинград: Академия наук СССР, 1963. – 453 с.
2. Исследование физико-механических причин долговечности некоторых строительных материалов: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. техн. наук: Л. П. Папкова. – Харьков, 1966 г. – 23 с.
3. WTA Merkblatt 2-2-91/D. Sanierputzsysteme. Deutsche Fassung. Stand Juli 1992 (Vorversion): Wissenschaftlich-Technische Arbeitsgemeinschaft für Bauwerkserhaltung und Denkmalpflege. V. – WTA-, München; 1992, 9 S. (<http://www.wta.de/>).
4. Терновий В. І., Молодід О. С., Гуцуляк Р. Б. Відтворення цем'янкового розчину будинків Х – XII ст. Науковий збірник Містобудування та територіальне планування. – Київ: КНУБА. – 2010. – Вип. 36. С.424-429.
5. ГОСТ 12730.4-38 Бетоны. Методы определения показателей пористости. – 6с.

Аннотация

Изготовленные образцы из цем'янкового раствора за исторической рецептурой не имеют нужных физико-механических показателей. Автор исследовал зависимость основных эксплуатационных показателей штукатурки от количества цемента, которым заменили часть извести.

Ключевые слова: цем'яночные растворы, физико-механические, штукатурки, показатели, достопримечательности.

Annotation

The made standards from cemyankovogo solution after the historical compounding do not have necessary fiziko-mechanical indexes. An author probed dependence of basic operating indexes of plaster on the amount of cement which replaced part of lime.

Keywords: cemyankovi solutions, fiziko-mechanical, plasters, indexes, sights.

УДК 728.22:316.422

к. арх.О.І. Моркляник,
Національний університет «Львівська політехніка»

СОЦІАЛЬНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ У ТОТАЛІТАРНОМУ ТА ДЕМОКРАТИЧНОМУ СУСПІЛЬСТВАХ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ФОРМУВАННЯ ЖИТЛОВОЇ ДОКТРИНИ ДЕРЖАВИ

В даній праці зроблена спроба визначити періоди соціальних трансформацій (тоталітарного та демократичного характеру) в Західній Україні (наприклад у Львові), з середини ХХ ст. та виявити їх вплив на формування житлової політики держави. Складовою даного дослідження стало визначення поняття «соціальна трансформація» та прийняте таке його трактування: зміна політичного устрою суспільства, його економічних та соціальних підвалин та зміна у ставленні держави до людини, її прав і свобод. Проведені дослідження дозволяють припустити, що при збереженні демократичних тенденцій розвитку українського суспільства будуть поглиблюватися процеси демократизації в житловій політиці.

Ключові слова: житлова політика, соціальні трансформації, соціальна стратифікація.

Постановка проблеми. З середини ХХ ст. Західна Україна пережила ряд кардинальних соціальних трансформацій, що відобразилося в усіх сферах суспільного життя. Часи суспільних та економічних перетворень призводять спочатку до глобальної кризи, а згодом - до відносної стабілізації процесів перетворень та можливості об'єктивної оцінки явищ. Розвиток суспільства визначає напрями формування житлової доктрини країни, тому важливим є дослідити процес відображення соціальних трансформацій у розвитку архітектури для точнішого прогнозування житлової політики та передбачуваності явищ.

Слід наголосити на тому, що Західна Україна в силу своєї ментальності та менталітету людей що тут проживають, завжди була чутлива до тих соціальних змін, котрі відбувалися в тому чи іншому періоді часу. Львів завжди був і є осередком культури та суспільного розвитку Західної України, тому, власне, на його прикладі проведене дане дослідження.

Поняття «соціальна трансформація» в українській теорії архітектури практично не використовувалося, оскільки цей термін пов'язують здебільшого з соціологією, політологією та іншими гуманітарними науками. Проте

трансформаційні процеси, що тривають у суспільстві, безпосередньо впливають, а часом і визначають шляхи формування архітектури.

Мета даної праці полягає у спробі визначення періодів соціальних трансформацій (тоталітарного та демократичного характеру) та виявленні їх впливу на формування житлової політики. Так як в даному дослідженні мова йтиме про Західну Україну, то такими періодами на думку автора став 1939 р. та 1991 р. Складність та багатоплановість досліджуваної проблеми зосереджено на вирішенні таких **завдань**:

- проаналізувати поняття «соціальна трансформація» та прийняти його трактування;
- визначити періоди соціальних трансформацій в Західній Україні, висвітлити їх історичний контекст, зміст та сутність соціальних трансформацій;
- дослідити процес відображення соціальних трансформацій в житловій політиці держави;
- запропонувати теоретичну модель відображення соціальних трансформацій суспільства у формуванні та розвитку його житлової доктрини.

Виклад основного матеріалу дослідження:

Як зазначалося вище, складовою даного дослідження стало визначення поняття «соціальна трансформація». Для цього були проаналізовані роботи Є. Головахи, Н. Паніної [1], Е. Ковтуненка [2], Р. Рукомеди [3], що стосуються соціології та політології. Термін «трансформація» походить від латинського «transformatio» - перетворення, перебудова, видозміна. В науково-категорійному апараті соціальних наук вживається категорія «соціальна трансформація», котра була введена науковцями для характеристики соціальних процесів і застосовується при аналізі змін у всіх сферах суспільного життя. У даному дослідженні прийняте таке трактування соціальної трансформації: зміна політичної системи суспільства, його економічних та соціальних підвалин та зміна у ставленні держави до людини, її прав і свобод.

Радянський період. 1939 р. – I пол. 50-х рр. XX ст.

Історичний контекст епохи та сутність соціальних трансформацій даного періоду. Вересень – листопад 1939р. стали переломними місяцями для Галичини. До цього часу Львів, як головне місто Східної Малопольщі, перебував у складі Другої Речі Посполитої – державного утворення, яка формувалося з 1919р. по 1923р. [4, с. 425] У 1920р. Регіон Східної Галичини був поділений на три воєводства з центрами у Львові, Тернополі і Станіславові (тепер Івано-Франківськ). Західноукраїнські землі у складі Другої Польської республіки розглядалися Польщею, як легітимна її складова. Становище українського населення було складним. Початково, під впливом успіхів українізації на теренах Радянської України на Західній Україні виникла і швидко росла Комуністична

партія Західної України. Проте, внаслідок репресій та після організації штучного голоду на поч. 30-х рр. XX ст., КПЗУ взагалі зникла з політичної арени Західної України.

В умовах терору 26.10.1939 р. відбулося включення Галичини до Української РСР [5, с. 374]. Радянсько-польські угоди 1945р. та 1951р. визначили кордон між Польщею та Україною по т. зв. лінії Керзона. Галичина у складі СРСР була поділена на 4 області: Львівську, Станіславівську, Дрогобицьку і Тернопільську. [5, с. 347]. Відтепер Галичина стала цілковито включена у радянську систему та ідеологію.

До 1939р. у Львові проживало 345 тис. чоловік [6, с. 214]. Встановлення радянської влади і початок II Світової війни принесли сюди, крім місцевої, величезну хвилю еміграції із заходу та сходу. Відразу після війни, у 1944 р., Львів нараховував 149219 мешканців. Депортації 1940-1944 рр. та 1945 – 1946 рр. біля 120 тис. поляків на Захід призвели до того, що у Львові із 345 тис. довоєнного корінного населення залишилося біля 30 тис. повоєнного корінного населення. У місті відбулася заміна національного складу населення та його соціальної структури. Львів втратив характерну полінаціональність. Внаслідок ліквідації культурних інституцій та греко-католицької церкви Львів втратив значення українського культурного центру та міста зв'язку з Західною Європою.

В результаті вище окреслених подій, місто змінило свою спеціалізацію. До 1939 р. Львів мав характер торгово-адміністративного міста. Тут розвивалася промисловість, 60% котрої становила харчова. У радянський час головною галуззю промисловості стала металообробна (40% всієї продукції), а зокрема середнє і точне машино- і приладобудування. Починаючи з серед. 40-х рр. XX ст., у Львові почали працювати автобусний завод, завод автотранспорту і сільськогосподарського машинобудування, паровозоремонтний та ін. Друге місце у структурі промисловості займала харчова (20%), третє - легка. Позитивним моментом індустріалізації, стало швидке зростання населення міста: у 1943 р. у Львові нараховувалося 180 тис. населення, в 1956 р. – 387 тис., у 1959р. – 410 тис. населення.

Реструктуризація архітектурної діяльності у Львові у 1939р., як наслідок соціальних змін у суспільстві. У міжвоєнний період (1918 – 1939 рр.) архітектурна діяльність була сконцентрована у приватних архітектурних бюро, окрім того при магістраті існував будівельний відділ, який займався загальними містобудівними проблемами розвитку міста. Основними професійними організаціями, що об'єднували архітекторів, були Відділ Спілки архітекторів та Союз професіональний архітекторів та будівельників. Зміни у політичній сфері у 1939 р. безпосередньо відобразилися і в архітектурній діяльності. Важливою передумовою розвитку будь-якого мистецтва, у тоталітарній країні, стала

державна організація мистецтва та державний контроль. Щодо архітектури, то цей вид мистецтва став одним з найвпливовіших засобів пропаганди. Перший Всесоюзний з'їзд радянських архітекторів (16 липня 1937р.) на багато десятиліть закріпив складений порядок, який виражався у жорсткій вертикалі тотального управління за схемою: *єдиний керівний центр – єдина ідеологія – єдиний творчий метод* (курсив - О. М.) [7, с. 102, 104].

Одним із своїх першочергових завдань у Львові радянська влада вбачала у перебудові всієї структури громадського та мистецького життя. Зміни почалися з організації архітекторів в єдину Спілку, яка стала складовою загальноукраїнської і, відповідно, загальносоюзної Спілки архітекторів. 30 січня 1940р. було створено Львівську організацію Спілки радянських архітекторів [8]. Перша Спілка архітекторів Львова проіснувала до 22 червня 1944 р. Паралельно відбувалася реструктуризація практичної діяльності архітекторів. На заміну приватним проектним бюро були створені Централізовані проектні інститути. Діяльність Львівського відділення Спілки архітекторів, та робота перших проектних організацій була перервана подіями II Світової війни. Новий етап роботи львівського відділення Спілки архітекторів а також львівських проектних організацій розпочався після нового встановлення у Львові радянської влади 7 липня 1944 р.

Таким чином, зміна політичного режиму, встановлення тоталітарного порядку відразу відобразилися у структурі діяльності архітекторів Львова: була створена єдина творча організація – Спілка архітекторів, жорстко підпорядкована централізованій владі, а також єдина проектна організація, метою якої було послідовно впроваджувати у життя принципи соціалістичного проектування. Встановлення такого порядку на багато десятиліть наперед визначило діяльність львівських архітекторів.

Радянський період. II пол. 50-х рр. – 1990 р.

Ідеологічне тло епохи та зміст соціальних змін. Політичні зміни в СРСР відбулися, починаючи з 1954 р. з викриття культу особи Й. Сталіна. Протиставлення своєї політичної доктрини доктрині Й. Сталіна стало основою політики М. Хрущова. Період активної політичної діяльності М. Хрущова на посту Генерального секретаря ЦК КПРС до поч. 60-х рр. XX ст. називають «хрущовською відлигою». Саме у цей час настала відносна свобода у творчій діяльності та мисленні.

1961 р. ознаменувався розробленням доктрина «злиття» націй у єдиний радянський народ. Це «злиття» стало причиною змін у мовній політиці та вилилося у нову, успішну, хвилю русифікації. Радянське тоталітарне суспільство, відгороджене від зовнішнього світу «залізною завісою», з цілковито заідеологізованими засобами масової інформації, освіти та культури,

прищеплювало громадянам низку стереотипів. Стосовно національного питання, вся система освіти, науки і культури, використовуючи технології масової пропаганди, була спрямована на завуальоване приниження гідності неросіян і навпаки – створення ілюзії величчя російської нації.

Видання з історії Української РСР стверджують, що у 50-х – 60-х рр. XX ст. соціалізм у СРСР, а, відповідно в Україні, переміг «...повністю, остаточно. На основі корінних соціально-економічних, політичних і духовних зрушень в житті радянського суспільства утвердилися соціалістичні суспільні відносини, а також змінилося на користь соціалізму співвідношення класових сил у світі» [9, с. 30]. Цей період характеризується як час побудови соціалістичного суспільства [10, с. 654].

Розвиток концепції «радянської людини» у період Л.Брежнєва та пропаганда «радянського способу життя». Політика «злиття націй» була успішно продовжена Л. Брежнєвим у 70-х рр. XX ст. У галузі соціально-класових і національних відносин «зрілий соціалізм», згідно Л. Брежнєва, відзначався подальшим зближенням усіх класів та соціальних верств, розквітом їх економіки й культури та інших сфер суспільного життя. Важливою ознакою зрілого соціалізму, показником зростаючої *соціальної однорідності* радянського суспільства, стало утворення історично нової соціальної й інтернаціональної спільності людей – *радянського народу* (курсив – О.М.).

Концепція створення нової людини – радянської людини, як вершини моральної досконалості, лежала в основі радянської ідеології 70-х і 80-х рр. XX ст. Пропагування радянського способу життя стало основною літературною та масмедійною темою: «Соціалістичний спосіб життя – ... це сукупність поглядів, ідей і уявлень, що впливають на відносини між людьми, класами, націями і народностями; він охоплює всі сфери суспільної діяльності ...; це створює необхідні умови для формування *нової людини* (курсив – О.М.)». [9, с. 57].

Соціальні зміни в суспільстві у період діяльності М. Горбачова і курс на «перебудову». Важливим кроком політичних та соціальних змін стала серед. 80-х рр. XX ст., коли у 1986 – 1987 рр. М. Горбачов оголосив курс на перебудову. Одним з наслідків «перебудови», стало прийняття закону «Про індивідуальну трудову діяльність», що стимулювало розвиток малого та середнього підприємництва. Введення багатопартійної системи стимулювало поглиблення процесів демократизації у суспільстві. Проте, політика М. Горбачова відзначалася багатьма протиріччями які, згодом, призвели до руйнування всієї радянської системи.

Пострадянський період. 1991 р. – до теперішнього часу.

Соціальні трансформації українського суспільства даного періоду та зміна парадигми державного розвитку. 1 грудня 1991р. на референдумі за

українську незалежність 90,3% голосуючих підтримали незалежність. Це суттєво позначилося на всіх сферах суспільного життя. Незважаючи на економічні та соціальні труднощі періоду з поч. 90-х рр. XX ст., можна стверджувати, що в країні відбулася нова соціальна трансформація, яка проявилася у наступних рисах:

- демократичний устрій змінив тоталітарний;
- ринкова економіка змінила планову;
- права людини та свобода слова стають пріоритетами соціальної політики держави.

Таким чином, 1991 р. в Україні став початком нової соціальної трансформації, основними ознаками якої стали зміна в політичному устрої, в економіці та в соціальній політиці держави. Як відомо, тип демократичних перетворень зумовлює їх еволюційний процес, тому можна стверджувати, що соціальна трансформація ще не завершилася, а її тенденції носять демократичний характер.

Доречно підкреслити, що соціальна трансформація 1991р. призвела до зміни свідомості соціуму та людини як його невід'ємної частки. Дослідники виявили ці основні зміни, які можна охарактеризувати наступним чином:

- проблема соціально-духовної адаптації людини до нових умов існування;
- зміна менталітету людини, що є пов'язано з процесом соціалізації її в нових умовах [11].

Також можна виділити дві основні характеристики трансформаційного процесу, котрі мають безпосередній вплив одна на одну:

- деінституціоналізація (зміна соціальних інституцій і правил) і становлення нових соціальних інституцій;
- утворення нової соціальної стратифікації суспільства [11].

Соціальна стратифікація сучасного українського суспільства докорінно відрізняється від тієї, котра була у радянському суспільстві протягом багатьох десятиліть. Як відомо, еволюційні зміни у соціальній структурі, що відбулися у країнах Заходу, призвели до створення ромбоподібної моделі соціальної стратифікації, тобто в суспільстві переважає чисельний середній клас. Сьогодні Захід рухається до гармонізації соціально-класових відносин; у той же час Західна Україна переживає другу впродовж століття (перша – 1939 р.) руйнацію соціальної структури суспільства і на даний час ще не має чітко сформованої соціальної стратифікації. За дослідженнями, які були проведені вченим-соціологом Є. Головахою, переважна більшість громадян України є на нижчих щаблях статусної драбини [11]: 1 – 0,5% – найвищий щабель; 2 – 0,5%; 3 – 2,6%; 4 – 18,2%; 5 – 33,2%; 5 – 22,3%; 7 – 22,7% – найнижчий щабель. З цього

впливає, що в Україні існує т.зв. низький середній клас. Слід зазначити що пострадянському періоду властива економічна нестабільність та соціальна напруженість,

Проте, незважаючи на незавершеність процесу соціальних трансформацій, його незначну динаміку та гальмування, загальна тенденція розвитку суспільства носить яскраво виражений демократичний характер, що виявляється у прозорій стратифікації суспільства і визнання цієї стратифікації на рівні держави.

Часи ринкових перетворень в Україні призвели до кризи будівельної галузі, вцілому. Тому перехід в житловій політиці до ринкових відносин, коли квартира (дім) стає товаром (при розвитку соціального захисту) є частиною загальної проблеми по переходу від державного монополізму до ринку в державі, вцілому. Одним із ключових моментів при переході до ринкової економіки є житлова реформа. Її основна мета полягає у створенні ринку житла, що дає можливість реалізувати право кожної родини і окремого члена суспільства обирати найбільш прийнятний спосіб покращання житлових умов. Зараз в Україні проходить підготовка до житлової реформи. Сприяння розвитку житлового будівництва стало одним з головних напрямків розвитку ринкової економіки держави, закладених у проекті Житлового Кодексу.

Теоретична модель відображення соціальних трансформацій суспільства у формуванні та розвитку його житлової доктрини

Отже, як бачимо з наведених досліджень тип устрою країни – тоталітарний чи демократичний – безпосередньо відображається в житловій політиці. У залежності від типу трансформації це відображення є різним, проте завжди піддаються перетворенню методи проектування, способи організації проектного процесу, міра втручання держави у проектування та будівництво.

Аналізуючи взаємозв'язок процесів соціальних трансформацій у суспільстві та напрямів розвитку архітектури, приходимо до висновків, що пріоритетним у формуванні житлової доктрини держави стає її реальне ставлення до людини та її потреб. У країні тоталітарного устрою у серцевині її ідеології стоїть поняття «нової» або «ідеальної» людини, чи «усередненого» типу людини, що неминуче призводить до подібності та усередненості архітектури. Оскільки архітектура у тоталітарному суспільстві виконує пропагандистську та уніфікуючу функцію, то житло є максимально типізованим та уніфікованим. Призначенням архітектури є формування єдиного денационалізованого суспільства та задоволення потреб «типового» (або «ідеального» для тоталітарного режиму) громадянина. У демократичному суспільстві, де державою визнається стратифікація суспільства, а отже право кожної людини на індивідуальність та неповторність, відповідно, відсутня

концепція «ідеальної» людини. Житлова політика демократичної держави направлена на задоволення потреб різних груп людей, а отже є диференційованою та більш різноплановою.

Отже, механізм відображення соціальних трансформацій в житловій політиці реалізовується наступним чином: акт соціальної трансформації призводить до перебудови суспільства і до формування державою нової доктрини людини та її місця у житті суспільства. Наступним кроком є вироблення критеріїв щодо формування приватного простору цієї людини – житла. Це відбувається у залежності від рівня економічного розвитку країни, попереднього історичного досвіду та власної доктрини держава у вигляді норм, правил щодо будівництва (містобудівельних, об'ємно-планувальних і стильових), обмежень щодо фінансування будівництва, форм власності на це житло тощо. Держава формує громадянину його приватний простір і дозволяє у певній формі володіти ним.

У тоталітарній країні держава прагне суворо контролювати усі сфери життєдіяльності людини. Таким чином відбувається повна націоналізація житла, строга ієрархія проектного процесу і т.д.

Отже, кожному із вище проаналізованих типів суспільств (тоталітарному та демократичному) властиві певні ознаки, що характеризують його житлову політику. Їх можна описати таким набором опозицій: типовість ↔ різноманітність, обмеженість номенклатури типів будинків і квартир ↔ широкий діапазон типів будинків і квартир, жорстке нормування ↔ гнучке нормування, анонімність архітектурного процесу ↔ індивідуальність архітектурного процесу, уніфікація архітектурного образу (моностилізм) ↔ диверсифікація архітектурного образу (стильовий плюралізм), єдиний процес архітектурної діяльності під контролем держави ↔ приватна архітектурна практика, державна власність на житло ↔ різні форми власності на житло.

Незважаючи на повільність та складність у прогнозуванні, процеси соціальної трансформації 1991р. в Україні носять демократичний характер. Отже, поглиблення цих тенденцій повинне призвести до подальшої демократизації архітектурного процесу за аналогією із країнами Західної Європи.

Висновки з даного дослідження:

1. Встановлення радянської влади у Львові у вересні 1939 р. ознаменувало собою початок глибокої соціальної трансформації, яку охарактеризовано як трансформацію тоталітарного типу. Головними ознаками цієї трансформації стали: зміна політичного режиму, заміна елементів ринкової економіки на планову, зміна соціальної структури населення.

2. Формування архітектури в радянському Львові була тісно пов'язане з політичними цілями та ідеологією сталінського режиму. Відбулося підпорядкування архітектурної діяльності центральній владі з метою послідовного проводити у життя принципів соціалістичного проектування.

3. Період з серед. 50-х рр. до кін. 80-х рр. XX ст. не був позначений соціальними трансформаціями, мали місце так звані соціальні зміни. У політичному аспекті цей період був часом декларованої побудови «розвиненого соціалізму».

4. Житлова політика в СРСР формувалася під ідеологічним контролем з боку Комуністичної партії. Програми та постанови уряду та партії щодо розвитку житла були загальнообов'язковими на всіх теренах колишнього СРСР, що призвело до повної тотожності основних напрямків розвитку житлової архітектури.

5. У 90-х рр. XX ст. Україна пережила нову соціальну трансформацію, котру охарактеризовано як трансформацію демократичного типу. Основними ознаками її стали: заміна політичного устрою з тоталітарного на демократичний, перехід від планової економіки до ринкових відносин, права людини та свобода слова стають пріоритетами соціальної політики держави.

6. В Україні сьогодні існує нова правова та законодавча база щодо нових напрямків розвитку житла, оскільки сприяння розвитку житлового будівництва стало одним із напрямків розвитку ринкової економіки держави, а отже, створені передумови для поглиблення подальших демократизаційних процесів у галузі житлової політики.

7. Пріоритетним у формуванні житлової доктрини держави стає її реальне ставлення до людини та її потреб. У тоталітарній країні архітектура житла є максимально уніфікована і типізована, її призначенням є формування єдиного денационалізованого суспільства та задоволення потреб «типового» або «ідеального» громадянина. У демократичному суспільстві, де державою визнається соціальна стратифікація суспільства, житлова політика є різноплановою, оскільки орієнтована на задоволення потреб різних соціальних верств.

8. Проведені дослідження дозволяють припустити, що при збереженні демократичних тенденцій розвитку українського суспільства будуть поглиблюватися процеси демократизації в житловій політиці, що виявиться у подальшій диференціації житла, урізноманітненні номенклатури типів житлових будинків та квартир та подальшому скороченні обсягів типового та повторного проектування.

Література

1. Головха Є., Панініа Н. Пострадянська деінституалізація і становлення нових соціальних інститутів в українському суспільстві / Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – К., 2001. – С. 5 – 22.
2. Ковтуненко Е. Образ трансформаційних процесів в сучасних західних соціологічних парадигмах / Соціологічні дослідження. Збірник наукових праць – Східноукраїнський національний університет ім. В.Даля, 2002. – № 1(2) – С. 97 – 104.
3. Рукомеда Р.М. До поняття «трансформації»: сутність та характерні прояви у світовій практиці // Стратегічна панорама. – 2002. – №4. – С. 4 – 12.
4. Subtelny O. Ukraine. A History. – Toronto-Buffalo-London: Canadian Institute of Ukrainian Studies, 1988. – 666 p.
5. Енциклопедія українознавства. Т I. / Головний редактор проф., д-р Володимир Кубійович. Репринтне відтворення видання 1955 – 1984 років. – Львів: Молоде життя, 1993. – 398 с.
6. Історія Львова в документах і матеріалах. – К.: Наукова думка, 1986. – 420 с.
7. Иванов С.Г. Архитектура в культуротворчестве тоталитаризма: философско-эстетический анализ – К.: Стилос, 2001. – 168 с.
8. Черкес Б.С., Кулык С. Н. Становление архитектуры советского Львова // Вестник Львовского политехнического института «Резервы прогресса в строительстве и архитектуре». – 1990. – №263. – С. 116 – 118.
9. Історія Української РСР. Том шостий. Українська РСР у період побудови і зміцнення соціалістичного суспільства (1921 – 1941) / Відп. ред. П.П. Гудзенко. – К.: Наукова думка, 1977. – 543 с.
10. Історія Української РСР. Том восьмий. Радянська Україна у період зміцнення соціалізму і поступового переходу до комунізму (1945 – 70-і роки). Книга друга українська РСР в період розвинутого соціалізму і будівництва комунізму (кінець 50-х – 79-і роки) / Відп. ред. В.І. Клоков – К.: Наукова думка, 1979. – 535 с.
11. Габрель М., Моркляник О. Соціальні трансформації та житлова політика в Україні // Містобудування та територіальне планування: Наук.-техн. збірник. –К., КНУБА, 2004. – Вип. 19. – С. 38 – 43.

Аннотация

В данной статье сделана попытка определить периоды социальных трансформаций (тоталитарного и демократического характера) в Западной

Украине (на пример во Львова), начиная с середины XX в. и выявить их влияние на формирование жилищной политики государства. Частью данного исследования стало определение понятия «социальная трансформация» и принятое следующее его тактирование: смена политического устоя государства, его экономических и социальных основ и смена в отношении государства к человеку, к его правам и свободам. Проведенные исследования позволяют предположить, что при сохранении демократических тенденций развития украинского общества усугубятся процессы демократизации в жилищной политике.

Ключевые слова: жилищная политика, социальные трансформации, социальная стратификация.

Annotation

This work is an attempt to define periods of social transformations (of totalitarian and democratic nature) in Western Ukraine (for example in Lviv) in particular, from the middle of the 20th century and reveal their effect on for mation of the country's housing policy. Definition of the notion "social transformation" is part of the present study. The following definition was accepted: social transformation is a change of society's political system, economic and social foundations as well as of state's attitude towards individual and their rights and freedoms. The research conducted allows presuming that if democratic tendencies in the development of the Ukrainian society are maintained, democratization processes will likewise increase in the country's housing policy.

Keywords: housing policy, social transformations, social stratification